

CORINA ISABELLA CSISZAR

1

Colindă

Sfântă Maică a lu' Iisus
Rătăcește în jos și-n sus
Pe câmpia unui râu
Pân fâneță până-n brâu
Cată loc să să odihnească
Și pe Fiul Sfânt să-l
nască
Sub un plop cu frunza
deasă
Jos pă pajiște să lasă
Plopu' frunza scutura
Maica nu să odihnea
Și din gură cuvânta
Frunza ta să n-aivă stare
Cât îi zâua de mare
Zbată-să ca de furtună
Și pe vremea cea mai
bună
Și de-acolo să pornește
La un grajd de cai
sosește
Caii rod, fac tropot mare
Și hodină Maica n-are
Ea din gură cuvântare:
Fir-ar cailor să fiți
Și de mine afurișiți
Și de mine pă pământ
Și de Dumnezeu cel
Sfânt.
Tată ziua să mâncați
Și să nu vă săturați
Numa-n ziua de Ispas
Și-atunci numa' un ceas.
Sfântă Maică a lu' Iisus
Rătăcește în jos și-n sus

Șezătoarea, o scenă a practicilor magice

Anica Butcure -Cupșeni; foto: Felician Săteanu

Lucrarea de față se bazează pe mărturiile directe ale informatorilor chestionați în Țara Lăpușului în luna august 2008, în satele Cupșeni, Libotin, Ungureni și Costeni.

Șezătoarea este o adunare a fetelor, dar și neveste și bătrâne împreună, la o casă, unde torc cânepă, în sau lână, împletesc cu andrele ciorapi sau sfetăre, fac ciur cu acu', colți la lepedeu sau funduri de căpătâie, răsucesc spăgmă pentru urzeală la cergi sau lână. Fete și femei lucră laolaltă pentru că vremea trece mai ușor și lucrul merge mai cu spor. În șezătoare fetele sunt vesele, râd, horesc, colindă, însă dacă nu le vin feciorii, se întristează. Dacă

aceștia nu vin, ele fac vrăji și descântece pentru a-i aduce.

Iată ce ne relatează Dochia Buda, 77 ani, din Ungureni:

Merem în șezătoare, eram numa' fete și făcem caier de cânepă. Ne punem acolo tăte, torcem și horem și vineu feciorii. Api când nu ne vineu feciorii, ne dădem și luam una' fusu' și din vârvu' caierului torcem, să vedem la care îi zine drăguțu'. Îndrugam și la ceie și la ceie. Făcem vrăjile cele și-api le dădem pă ciur. Api ne puneam tăte așe șir cu picioarele desfăcute și dam ciuru' așe, pântre picioare. Api pă când gătam aieste făcem ghem. Ne ducem colo la gura hornului și

una sta aicia la gura cuptiorului. Și-ăpi eram tâte șir și tăt da ghemu' cela, una-l da, una-l lua, și tăt ne zine rându când de dat, când de luat. Api zicem: Zine Ion? Zine! Zine Pavăl? Zine! Zine Petre? Zine! Api dacă să oprea ghemu' pă horn la fata cutare, api strâgam că nu zine fecioru'. Și Doamne feri, că numa' lucru cu Dracu' era, că apoi nici nu vine fecioru'.

Api pă când gătam cu aieste am făcut alte prostii. Am mârș la râu unde erau produhuri, unde era spartă gheața. Și luam piatră de acolo de la produh și o ducem în gură acasă și o băgam în foc tâte. Și o înserbântam tare, tare și api o scotem din sobă. Și să iertați ne pișam pă ié. Api cum sfârâie, așé zinea fecioru' de iute. Atâta vinea feciorii, că nu încăpeu pă ușă. Api numa' Dracu' o si fost.

Viorica Hereș de 70 ani din satul Costeni ne povestește: Să adunau fetele laolaltă tâte cu caiere. Mă, nu vin feciorii la noi că-s la șezătoarea din sus tăți. Hai, să facem vrăji, să zie feciorii! Api lua o fată și torcea din vârvu' caierului. Apoi o întrebam că pă cine torci? Api pă cutare și pă cutare și pă tăți feciorii:

*Nu torc, că răstorc,
Pă tăți feciorii din tâte șezătorile
Să n-aivă stare și alinare
Până înt-a noastă șezătoare
Cu furnici în opinci
Cu șoareci în cioareci
Cu ștroșăle în obdiele
Să zie ca vântu'
Scuturând pământu'.*

Api îl dădeam pă ciur întâie. Și api să puné două laolaltă cu fundu' cătăolaltă și îl da pântre pticioare:

*Durdulucutuc, tu pă cine aduci?
Pă Petrea ori pă Gheorghe
Din tâte șezătorile
Să n-aivă stare și alinare
Până înt-a noastă șezătoare.*

Ș-am avut vârtej și l-am învârtit cu o pretină, una dincolo și una dincoace, învârtei. Api și vineu feciorii strâgând strâgături:

*Ce-ați făcut fete cu noi?
Că n-am avut stare și alinare
Până am vinit înt-a voastă șezătoare.*

Prin livezi înrouate
Pă sub pomi cu frunze
plecate
La un grajd cu boi sosește
Și-acolo să odihnește
Boii blânzi la ea privesc
Și suflând o încălzesc
Hodinită-i Maica Sfântă
Și din gură așa cuvântă:
Boulinilor, iubiți, binecu-
vântați să fiți
La umblat s-aveți pas plin
La mâncare saț plin
Câte-un ceas voi să mân-
cați
Și unu' să rumegați
Pă la cântători târziu
Maica Sfântă naște siu.
Și când naște Maica
Sfântă
Îngerii în cor îi cântă
Și-o venit multă mulțime
Lui Iisus să I se inchine.

De la Anuța Godja, 86 de ani, Oncești, 2008

2

Colinda ciobanului

Ies sus trei păcurărei
Tot la verzii munței
Cei mai mari îs veri pri-
mari
Cel mai mic îi străinic
Tăt îl mână și-l adună

Cu oile la izvoare
Cu gândul să-l omoare.
Numa' aşé le-o zâs:
Dragii mei, frăţioarei
Ia, voi de mi-ţi omorî
Acolo să mă-ngropaţi
În strunguţa oilor
În drumuţu' fetelor
În calea nevestelor
Şi-n mânuca de-a dreapta
Pune-ţi-mi voi fluiera
Şi-n mânuca de-a stânga
Pune-ţi-mi voi trâmbdita
Când vântuţu' şi-a sufla
Trâmbdita a trâmbdita
Fluieru a fluiera
Oile tăte-or zdera
Acasă dacă-ţi sosi
Mămuca m-a agodi
Cu cină caldă pă masă
Şi cu apă rece-n vasă
Spuneţi-i mămuchii așa,
C-am rămas pă cele
groape
Cu oile cele ştioape
C-am rămas pă vârful de
munte
Cu vreo două oi cornute
Că nu pot zini de crunte
Batăr cât m-or agodi
Ieu acasă n-oi zini
Batăr cât m-or aştepta
Ieu acas' n-oi înturna.

**De la Vasile Ştiopei, 74 ani,
Bârsana**

Şi-ăpi lua tortu' acela şi îl răştie în gard, scutura gardu:

*Io nu scutur gardu'
Că scutur pă Dracu'
Dracu' să-l scuture pă Nacu'
Să scuture pă tăţi feciorii
Din tăte şezătorile
Să n-aivă stare şi alinare
Până înt-a noastă şezătoare.*

*Apoi am făcut icuri, şi-am dat cu securea io cu vecina. Am băgat icuri
pă lângă lanţ şi am dat cu barosu':*

*Tu pă ce dai?
Io dau în cap
Şi îi dau în pticioare
Ion să n-aivă stare.
Să zie
Înt-a noastă şezătoare.*

*Amu' nu să mai fac şezători, să mai strâng două, tri, da' nu să mai
face cum s-o făcut. Nu să mai toarce amu' la noi, nu mai este cânepă,
amu' tăte să cumpără.*

*Amu' şi-oi spune un descântec de dragoste ce l-am învăţat de la bunica
mé în şezătoare:*

*Dimineaţa m-am sculat
Pă faţă m-am spălat
Cofele în mână le-am luat
Şi pă cale am plecat
Pă calea necălcată
Pă roua nescuturată
După dragostea neluată
Mă aflai în ură pusă, în ură dusă.
De la săteni ură, de la turenii ură,
De 99 de feluri gătată
Şi în faţa me îpată
Nici la o samă nu-s luată.
Mă luai şi mă ducei
La râu cu vin, la prundu' cu grâu
La ţărmure de busuioc
Dă-mi Doamne năroc.
Întindei mâna stângă să mă spăl
Nu mă putui spăla
Întindei mână dreaptă să mă spăl,*

*Nu mă putui spăla.
Mă prinsei a mă usca, a mă cânta
Nime-n lume nu m-aude
Nime-n lume nu mă vede
Numa Maica Sfântă din Poarta Ceriului
Ie m-o văzut, ie m-o auzât
De mâna dreaptă m-o luat
În sus pă râu' Iordanului m-o dat.
De ură m-o spălat
De dragoste m-o încărcat.
P-on cal de-arjânt m-o încălicat
Pă ulița satului m-o întreat:
O, câți mici, câți voinici
De la masă s-o rădicat
Și pă tăietor s-o urcat
U, ce crai, ce crăiasă, ce împărăteasă
Umblă pă ulița noastră?
Nici îi crai, nici îi crăiasă
Nici îi împărat, nici îi împărăteasă.
Că îi Viorica cea mândră și frumoasă
De tăți feciorii prinsă și cuprinsă
Și după masă băgată
Și cu vin roșu adăpată.*

3

Steaua

*Steaua era cu cinci colțuri
pusă p-on bâț și avé
icoană și era împodobită
cu hârtii crepinate. Unii
dintre ei să bagă în casă
și-ntreabă gazda:*

-Am vinit de vestitor,
De la a mei poruncitori,
Dacă bine vă-nvoiț'
Steaua noastră s-o primiț'.
Primiț sau nu?

*Cine întreabă dă cu bota
cu zirgălăi și să bagă toți
în casă.*

- Tri crai, de la răsărit,
Cu steaua-u călătorit
Și-au mers după cum
cetim,
Până la Ierusalim
Și-acolo dacă-au ajuns,
Steaua lor li s-au ascuns
Și lor le-a fost de mirare,
Nașterea din țara mare.
Iar Irodul împărat,
Auzind s-a spăimântat
Și pe crai mi i-a-ntreat:
- Merjeț unde mi-l aflați
Pă mine mă-nștiințați

Hereș Raveca, de 70 de ani, din satul Costeni, relatează de pe vre-

Viorica Hereș - Costeni; foto: Felician Săteanu

mea când era fată și participa la șezători: *Io nu mi-am cunoscut mama. Și când am fo fată, zâce femeile, că să facem șezătoare că ni-i bostanu' cât o cupă. Îi de tors. Api o dată ne pornem pân sat de la una la alta: uite, cum o zâs lelea Ioana, să facem șezătoare.*

Să mărg să mă-nchin și
eu,
Ca la Bunul Dumnezeu.

**De la Griguță Palaga, 62
ani, Bogdan Vodă, 2002**

4

De cu sară vecernie,
La miadză noapte lichie,
Dimineață-i slujbă
sfântă.

Slujba sfântă cine-as-
cultă?

Ascultă-o Maica Sfântă,
Cu Siuț micuț în brață.
Siu zdiară, stare, n-are,
Maica-l prinde a-l între-
bare:

- Ce plânji, tu, Siu,
Maicii?

- Cum focuțu nu mi-oi
plânje?

Nu vedzi, Maică ce văd
eu,

Tri orașă jidovești
Și din unu' mie-m' fac,
Brâuț Maică, de urdzacă,
Păstă mijloc să
mă-ncingă

Și în unu' mie-m' fac,
Cunună de stini în cap.

Colindița-i atâta,
Pă gazdă Domnu-l
trăia(scă),

Corindița nu-i mai multă,
Să trăia(scă) cine-ascultă.

**De la Ileana Roman, 81 ani,
Bârsana, 1992**

*Api Sfântu Andrei pica tătdeauna în Postu' Crăciunului. Apoi grăiem
că ce să facem să ne cunoaștem ursātu'. În zâua de Sf. Andrei ajunam.
Și sara făcem o turtă sărată, ca să visăm. Și pă tătorii cum tăie lemne
mai demult cu firistrău, stam călare ca pă cal și mâncam turta. Și-api
era adevărat. Că mâncam tătă turta și era atâta de sărată, de ne us-
tura pă grumaz. Și-apoi am visat că mi-o dat apă. Am visat că mi-o
dat unu' apă, din partea cui apoi m-o și luat. Mi-o fo săte tare și am
zâs că să mă duc până la Grigore a lu' Ionaș, c-apoi oi bé un pic de
apă. Pă când m-am dus nu mi-o plăcut apa și m-am dus la Palnichi.
Las' că scot io și beu. Și-apoi acela o fo'.*

*Api tăt în șezătoare ne-o învățat bătrânele să punem de Bobotează un
fir de busuioc în fântână. Dacă dimineață era murat, api soțu-ți era
gazdă. În ziua de Anu' Nou meré lumea și aducea apă din vale cu
coroană de arjânt și cu aceie te spălai, tătă casa, să hie anu' bogat.
Moașa ne-o spus să ajunăm de Bobotează și să merem sara cu treabă
la cotețul porcilor. Zăcem:*

*Ho, Itim, ho, Itim,
Mărita-ne-om în iestimp?*

*Dacă or grohăi porcii vă măritați, dacă nu zăc nimnic, nu vă măritați.
Dochia Buda își amintește și dânsa despre Sf. Andrei: Făcem așa la
Sf. Indreiu. Ne dădem și nu mâncam. Făcem o turtă sărată și-o rupem
în vârvu' capului în două. Și jumătate o mâncam. O coceam pă les-
pede. Și jumătate să puneam sub cap. Și apoi merem la tăietori, tăiem
lemne și dădem așé cu securea și unde sărea așchia, acolo zăcem că
ne mărităm. Și unde bat câinii, acolo te măriți. Și api luam așchia și
bucata de turtă și o punem sub pernă, învărtită înt-o cămeșă bār-
bătească. Și apoi visai orânda care îi. Api la Bobotează făcem două
lumnini, punem fărină și agheazmă înt-un blid. Și ne uitam pânt-o
verigă de-arjint și vedeam acolo tomna bine, pă ursātu', așé cam cum
vezi o furnică, numa cât trebe.*

*Anica Butcure, de 78 ani din Cupșeni, ne povestește: Horem. Era
șezătoare. Și eram câte șapte fete, câte eram. Și vineau băieți. Și
șideau afară feciorii cu fetele care le plăceau, povesteau, ce
povesteau. Feciorii veneau cam unde-i plăcea de fată, acolo mereau.
Api făcem vrăji, de mama soarelui. O vinit niște domni de la Baia
Mare și o durnit la noi și ne-o prins așa în sară de șezătoare. Și ne-
am dat a face vrăji. Înturnam fusu' și torcem. Știi cum îi fusu', cum îi
roata aicia și torci și apoi meri la caier și zăci:*

*Feciorii
Din tâte șezătorile!
De n-or veni
I-or stropși,*

*De n-or pleca
I-or agâmba;
Turduluc butuc,
Pă cutare îl aduc!
Îl aduc!*

5

Și pă când gătam de zâs o dată făcem ghem și-l țâpam pă roata morii. Știi cum mere roata să macine, apoi așe să zie feciorii la noi. Și când o fo domnii ceia la noi, hai, să facem vrăji fuga, și o dată o luat un măturoi și le-o dat păstă picioare, așe la ei. Și cum o gătat vrăjile și i-o chemat pă Victor și Teofil din Costeni, o dată o fo' în casă. Api, lele Mărie, oare să sie drept? Api, de bună samă c-o fo' drept. Tulvai. Și-api, o-nturnat farfurii șe și o făcut cu cărbuni, că așă să vie nu știu cum.

Apoi o făcut niște moși de călți. Noa, aiasta-i Mărie, aiesta-i Ion. Apoi îi aprindem să videm care la care mere. Api moșu' de călți care era fata, se împlânta aicea cătă fecior. Api, vezi că el nu vré, el nu să duce cătă fată. Și-api făcem răsuri de aieste de Doamne feri! Erau păpuși micuțe așe ca jeditu', le punea lângă olaltă.

Apoi aducé așchii de la tétori și le aducea de acolo de unde era fecioru' de unde ședea fecioru'. După ce le aducé, le aprindé în foc, să vadă dacă vine acela de unde o luat așchie. La noi vrăjuri să făceau numa' în șezători. De Bobotează numa' să ghicea vremea în coji de ceapă. Să lua o ceapă, să tăieu 12 bucăți și să punea în tăte sare. Erau 12 pântru tăte lunile anului. Și pă a doua zî, care sloboade apă, aceie a si lună ploioasă, care nu sloboade, a si sece-toasă.

Raveca Hereș din Costeni ne mărturisește: Fetele care-și caută de orândă să duc în sara de Anu' Nou la un soc și-l amenință cu un topor și descântă:

*Bună sara soc!
Tu nu ești soc,
Tu ești întârsoc!
Să-mi aduci orându meu pe loc.
Te du în lume,
În patru cornuri de lume,
La orându meu anume
Și-i spune:
Să zie fuga pă cale,
Să n-aibă stare nici alinare,
Cum nu stă apa-n vale!
Să zie iute ca vântul
Și ca gândul.*

Trei crai, de la răsărit,
Cu steaua-u călătorit.
Steaua-nainte mergea,
Craii după ea pășea.
S-au dus după cum cetim,
Până la Ierusalim.
Și-acolo dacă-au ajuns,
Steaua de ei s-a ascuns
Și le-o fo' de întrebare,
De naștere de-mpărat mare.

Iară Irod, împărat,
Auzind s-o supărat
Mii de prunci mici o tăiat,
Mii de prunci pa-
trusprezece,
I-o tăiat în sânje răce,
De doi ani și mai în jos,
Ca să-l afle pă Hristos.
Colindița-i atâta,
Pă gazdă Domnu-l
trăia(scă),
Corindița nu-i mai multă,
Să trăia(scă) cine-ascultă.

**De la Ileană Roman, 81 ani,
Bârsana, 1992**

6

Cântece de stea

Coborât-o, coborât,
Înjeru' gios, pă pământ.
Și Fecioarei i-au vestit,
C-a naște pă Fiu Sfânt.
Atunci poruncă s-au dat,
Di la Irod împărat,
Tătă lumea să se scrie,
Mulțamea să și o știe.
Iosif, cu a lui soție,
Mărs-o și ei să se scrie.
Maria era să nască,
N-avea loc să
hodinească.
Când o trecut pân oraș,
Ca să-și caute sălaș,
Înt-o peșteră s-au tras,
Dar s-au tras Maica cu-
rată,
Înt-o mică de poiată.
Aici s-a născut Iisus
Și-nt-o iezăle l-au pus.
Un înjer a și venit,
La nește păstori, pă rât:
- Sculați', măi, ciobani,
sculați',
La ViFlaim alergați',
Că acolo s-au născut,
Om mare fără-nceput.
Mai târziu la răsărit,
Cu steaua-au călătorit
Și-au mers, după cum
cetim,
Până la Ierusalim.

**De la Maria Rad, 75 ani,
Călinești, 1995**

*Tu, creangă de soc,
Să te faci un zierme pă loc:
Cu nouă cozi împușcătoare,
Cu nouă limbi mușcătoare.
Cu cozile să-l împuști
Cu limbile să-l muști
Și fuga să mi-l aduci.
Atâta să stăie-n loc,
Cât stă apa-n foc!
Ușile să le trăznească,
Ferestrele să le pocnească,
Drept la mine să pornească!*

Pe lângă partea practică a muncilor organizate în comun, muncă fă-
cută mai cu spor, șezătorile constituiau un cadru ideal de desfășurare
a unor bogate și variate manifestări folclorice, un mijloc eficace de
conservare a datinilor și tradițiilor moștenite din străbuni.